छट्ठो पाठो ।

एकङ्गदस्सिनो विवदन्ति ।

कोणत्याही गोष्टीचे सर्व बाजूंनी ज्ञान झाल्याशिवाय खरे स्वरूप कळत नाही. एकांगी मत पूर्ण सत्य नसल्यामुळे त्यातून वादविवाद, भांडण कसे निर्माण होते आणि ज्ञानी माणूस ते भांडण कसे मिटवतो हे या पाठात सांगितले आहे.

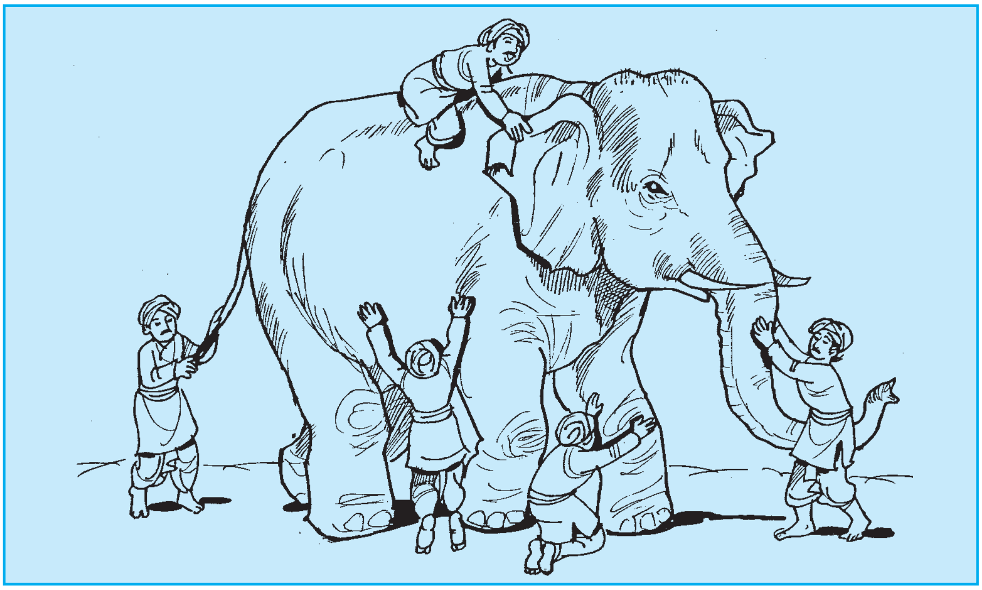

एकदा किर एकस्मिं नगरे केचि जच्चन्धा राजमग्गेन गच्छन्ति । अथ एको हत्थिगोपको हत्थिनो नहानत्थं हत्थिना सद्धिं, पटिपथेन नदिं गच्छति । जच्चन्धेहि घण्टाय सद्दं सुत्वा पुच्छितं - 'कस्सायं सद्दो' ति ? 'हत्थिनो घण्टा एसा' ति । पुन तेहि पुच्छितं - 'कीदिसो अयं पसु हत्थी नामो' ति । हत्थिं दट्ठुकामा मयं' ति ।

हत्थिगोपको 'पस्सन्तु, अय्या, हत्थी' ति । वत्वा हत्थिं तेसं सन्तिकं उपनेति । सो तेसं एकच्चस्स हत्थिनो सीसं फुसितुं देति, 'एदिसो हत्थी' ति । एकच्चस्स कण्णं, एकच्चस्स दन्त, एकच्चस्स सोण्डं, एकच्चस्स कायं, एकच्चस्स पादं, एकच्चस्स नङ्गुट्ठं च दस्सेति । पुन च हत्थिगोपको पुच्छति - 'दिट्ठो, अय्या, तुम्हेहि हत्थी, ति ? 'आम भो' ति । 'कीदिसो सो' ति ।

अथ येन हत्थिस्स सीसं फुसितं तेन एवं वुत्तं - 'एदिसो, सम्म हत्थी, सेय्यथापि कुम्भो' ति । येन कण्णो फुसितो तेन वुत्तं - 'हत्थी खो सुप्पसदिसो' ति । येन दन्तो फुट्ठो सो वदति - 'नेवं, हत्थी खीलसदिसो येव होती' ति । येन सोण्डा फुट्ठा तेन वुत्तं - 'एदिसो हत्थी सेय्यथापि नङ्गलीसा' ति । अञ्ञेपि हत्थिस्स कायं पादं नङ्गुट्ठं वालधिं च फुसित्वा अनुक्कमेन 'हत्थी कोट्ठसदिसो', 'थुणसदिसो', 'मुसलसदिसो', 'समज्जनीसदिसो' ति वदन्ति । एवं तेसु भण्डनं जातं, कलहो उप्पन्नो । 'एदिसो हत्थी, नेदिसो हत्थी' ति ते विवदन्ति । अथ एको पण्डितो पुरिसो तेसं कलहं दिस्वा, तस्स कारणं च अधिगन्त्वा, तेसं सब्बेसं हत्थिस्स सब्बानि अङ्गानि फुसितुं देति । तदा हत्थिं यथाभूतं अधिगन्त्वा ते वदन्ति -

'एकङ्गदस्सिनो नून, विवदाम निरत्थंक ।
यथाभूतेन ञाणेन, विवादो वूपसम्मती' ति ।।

(उदान, पठमनानातित्थियसुत्तं, आवश्यक ते फेरफार करून)

सद्दत्थ (शब्दार्थ)

एकङ्गदस्सी - केवळ एकच बाजू किंवा अवयव पाहणारा
जच्चन्ध (वि.) - जन्माने आंधळा
हत्थिगोपक (पुं.) - हत्तीचा माहूत
सद्द (पु.) (शब्द) - आवाज
पसु (पुं.) (पशु) - प्राणी
फुसित - स्पर्श करून चाचपलेला
सोण्डा (स्त्री.) - सोण्ड
नङ्गुट्ठ (नपुं.) - शेपूट
सुप्प (नपुं.) - सूप
नङ्गलीसा (नपुं.) - नांगराच्या फाळासारखा
थुणा (स्त्री.) - खांब
भण्डनजात (वि.) - भांडण उत्पन्न झाले
ञाण (पुं.) - ज्ञान
फुसितुं (तुमन्त अव्यय) - स्पर्श करण्यास
यथाभूत (वि.) - यथार्थ
विवदन्ति (क्रि.) - वादविवाद करतात
राजमग्ग (पुं.) - राजमार्ग
घण्टा (स्त्री.) - घंटा
एकच्च (वि.) - एक, काही
कण्ण (पुं.) - कान
दन्त - दात
काय (पुं.) - शरीर
कुम्भ (पुं.) - घडा
खील (पुं.) - खुंटी
कोट्ठ (पुं.) - धान्य कोठीसारखे, कणगी
सम्मज्जनी (स्त्री.) - झाडूसारखा
निरत्थक (अ.) - विनाकारण, व्यर्थ
विवाद - मतभेद, कलह
अधिगन्त्वा (पूर्वकालवाचक त्वान्त अव्यय) - जाणून
वूपसम्मति (क्रि.) - मिटतो, शांत होतो

अभ्यास

१. खालील प्रश्नांची मराठीमध्ये उत्तरे लिहा.

(१) हत्ती सुपासारखा आहे असे म्हणणाऱ्या जन्माने आंधळ्याने हत्तीच्या कोणत्या अवयवाला स्पर्श केला ?

(२) ज्या आंधळ्याने शेपटीच्या केसांना स्पर्श केला त्याला हत्तीचे रूप कसे वाटले ?

(३) सर्व जन्मांधळे 'एकङ्गदस्सी' होते म्हणजे काय ?

२. रूपे ओळखा.

हत्थिस्स, वदन्ति, फुसितुं, अधिगन्त्वा

टिपण

- व्यापक दृष्टी निर्माण करणे.
- त्रोटक ज्ञानाने वादविवाद होतात. संपूर्ण ज्ञानाने वादविवाद मिटतात.

★ ★ ★